Η Μονή Παναχράντου στο διάβα των αιώνων...

Επιμέλεια αφιερώματος: Διαμαντής Μπασαντής

Ανάμεσα στην Ιστορία, την Παράδοση και το Μύθο

Καρφαλωμένη σε ύψος 500 μέτρων στην πλαγιά των Γερακώνων εδώ και αιώνες η Μονή Παναχράντου δεσπόζει της Άνδρου, δεσπόζει της Χώρας, δεσπόζει στην καθημερινότητα και στις μνήμες μας..

Η **Ιστορία** στάθηκε φειδωλή με την Μονή. Ελάχιστα τα γραπτά σημάδια που υπάρχουν γι' αυτήν. Τα περισσότερα σε άλλες χώρες. Μερικά στην Ιταλία. Άλλα στην Τουρκία. Και κάποια στην Γαλλία. Η μακρά ενετική κατοχή (360 χρόνια) και στη συνέχεια η τουρκική παρουσία (260 χρόνια) έσβησαν ή αλλοίωσαν αρκετά από αυτά. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις φεύγοντας οι επικυρίαρχοι πήραν μαζί τους αρκετά. Κάπως έτσι η Ιστορία κατέγραψε μόνο ότι απέμεινε στο νησί από τους 10 αιώνες της Μονής.

Η **Παράδοση** στάθηκε κι αυτή αρκετά φειδωλή με το μοναστήρι της Παναγιάς. Έτσι από την μακρά διαδρομή του έχουμε μερικά μόνο κειμήλια: Ένα χειρόγραφο ευαγγέλιο του 10ου αιώνα και το κάτω μέρος του τέμπλου του καθολικού της Μονής που χρονολογείται από την ίδια εποχή. Έχουμε, ακόμα, ένα ευαγγέλιο και μια σφραγίδα της Μονής από τον 16ου αιώνα. Και πατριαρχικά σιγίλια του 17ου και 18ου αιώνα, τεκμήρια της σπουδαιότητας της Μονής εκείνη την περίοδο.

Ο **Μύθος** ωστόσο στάθηκε εξ αρχής δίπλα στο μοναστήρι. Και είναι αυτός που έφτασε μέχρι τις μέρες μιλώντας για εύρεση της εικόνας της Μονής, μετά τους θρησκευτικούς πολέμους εικονομάχων και εικονολατρών στο Βυζάντιο. Και ακόμα αναφέρει τον στρατηγό, μετέπειτα αυτοκράτορα, Νικηφόρο Φωκά, να φτάνει μέχρι εκεί για να προσευχηθεί πριν και μετά την εκστρατεία στην Κρήτη. Σε μια περίοδο κατά την οποία επισκέψεις στρατηγών και αυτοκρατόρων άφηναν εποχή σε μικρά μέρη.

Η θέα από τη Μονή προς Χώρα και Νειμποριό.

Η Μονή Παναχράντου, (2012).

Η Μονή Παναχράντου και τα Φάλικα σκαρφαλωμένα στους Γερακώνες, (2012).

Υπάρχουν, λοιπόν, τα ιστορικά γεγονότα. Και δίπλα οι προφορικές αναφορές. Υπάρχει η παράδοση. Και μαζί στοιχεία της καθημερινότητας. Υπάρχουν κάποια γραπτά, αλλά και κάποια ακούσματα σαν μύθος.

Όμως, οι μύθοι δεν είναι απλά παραμύθια. Οι μύθοι όπως μάθαμε από τους αρχαίους έλληνες είναι συχνά μεταφορές και αλληγορίες που εξιστορούν ή εξηγούν τον κόσμο. Είναι ποιητικές εκδοχές μιας πραγματικότητας που άλλοτε κατανοούμε και άλλοτε δεν κατανοούμε. Είναι αφηγήσεις που χρειάζεται κάποιος να ψάξει πίσω από αυτές. Ήταν ένας έμπορος, ο Ερρίκος Σλήμαν, κόντρα στα ιστορικά παραδεδεγμένα της εποχής του, που πίστεψε στον Όμηρο. Και ψάχνοντας τις σελίδες της Ιλιάδας ανακάλυψε όχι μια Τροία, αλλά πολλές, τη μια πάνω στην άλλη! Και βρήκε αυτό που ονόμασε «θησαυρό του Πριάμου», ο οποίος σήμερα είναι πεδίο έριδος μεταξύ Γερμανών και Ρώσων. Αυτό που κάποτε ήταν «μύθος» σήμερα είναι πραγματικότητα με πολλαπλές απολήξεις και συνέπειες...

Κι ακόμα οι μύθοι παραπέμπουν συχνά σε αναφορές στο επέκεινα. Κάποιοι από αυτούς έφτασαν μέχρι τις μέρες μας σαν απόηχος από στόμα σε στόμα μιλώντας για πράγματα που συχνά αισθανόμαστε, αλλά δεν βλέπουμε. Αλλά και για φαινόμενα που πάνε πέρα από την φυσική παρατήρηση. Για κάτι τέτοια φαινόμενα ήταν που ο Αριστοτέλης ο Σταγειρίτης έγραψε το περίφημο έργο του «Μετά τα Φυσικά»...

Ο Μύθος, λοιπόν, στάθηκε πάντα σύντροφος για την Μονή σε όλη τη διαδρομή της. Όμως, κάθε μύθος που αντέχει στη δοκιμασία του χρόνου συνήθως έχει κάποια βάση. Και ακόμα κάθε μύθος που αντέχει και συνάμα αποκτά μαζική αποδοχή γίνεται μέρος της συλλογικής μνήμης και της συλλογικής συνείδησης. Και με τον τρόπο αυτόν δημιουργεί μια παράδοση η οποία διαμορφώνει κατά ένα μέρος την Ιστορία.

Ξέρουμε πως λαοί και κοινωνίες ως συλλογικά υποκείμενα συχνά διαμόρφωσαν μια ταυτότητα χρησιμοποιώντας παραδόσεις και θρύλους. Και ακόμα έχουμε διαπιστώσει πως συχνά απόκτησαν υπόσταση κατα-

Το Καθολικό της Μονής.

γράφοντας αυτές τις παραδόσεις και τους θρύλους. Ήταν η γραφή που ξεχώρισε σταδιακά τις γνώσεις από τις μνήμες προσδίδοντας γνώση στην ιστορία και διάρκεια στη μνήμη και διαδίδοντας γνώση και μνήμες γεωγραφικά στον χώρο και χρονικά στους αιώνες.

Όλα όσα έφτασαν μέχρι σήμερα γραπτά ή προφορικά αποτελούν πλέον κομμάτι της συλλογικής παρουσίας και υπόστασης μας. Πολλά έχουν βρεθεί και αρκετά έχουν διασταυρωθεί μέχρι σήμερα. Όμως περισσότερα μένει να γίνουν. Μέχρι πρότινος η μεσαιωνική Άνδρος έμοιαζε με άγραφο χαρτί. Ήρθαν όμως κάποιες σημαντικές αναφορές για τους δύσκολους χρόνους της πειρατείας. Και άρχισαν πάλι να προστίθενται σελίδες σε μια Ιστορία μέχρι σήμερα ανείπωτη.

Η εικόνα της Παναγίας στη Μονή.

Αντίγραφο της Παναχράντου από μετόχι της Μονής.

Ήταν ο συγγραφέας Σταμάτης Καμπάνης πριν μερικά χρόνια που έφερε στο φως την Φραγκοκρατία στην Άνδρο μελετώντας τα γραπτά του καθολικού μοναχού Σωζέ της βιβλιοθήκης του Παρισιού. Και είναι ο αρχιτέκτονας Νίκος Βασιλόπουλος που ερεύνησε στοιχεία της λιθοδομής και της αρχιτεκτονικής της Μονής που παραπέμπουν στον 11ο αιώνα και κατέγραψε δεδομένα της αναβίωσης της κατά τον 16ο και 17ο αιώνα.

Πρέπει, λοιπόν, να εγκύψουμε ακόμα περισσότερο στις συνέχειες και στις ασυνέχειες της μεσαιωνικής ταραγμένης ιστορίας της Άνδρου έτσι όπως αυτές αποτυπώνονται στη μακρά διαδρομή του μοναστηριού της Παναγιάς. Για μόνο έτσι θα αποκτήσουμε και καλύτερη εικόνα μιας ιστορίας, που συχνά γράφτηκε και σβήστηκε από κατακτητές και επικυρίαρχους, από Βενετούς και Φράγκους, από Τούρκους και πειρατές. Και κατά παράδοξο τρόπο αρκετές φορές αυτή την ιστορία την προσπεράσαμε ή την αγνοήσαμε κι εμείς οι ίδιοι αρκετές φορές μέχρι σήμερα.

Δ. Μπασαντής

ΕΣΠΕΡΙΔΑ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΑΧΡΑΝΤΟΥ

Η Ιερά Μονή Παναχράντου στο διάβα των αιώνων

ΘΑ ΜΙΛΗΣΟΥΝ:

Μητροπολίτης Σύρου και Άνδρου κ. Δωρόθεος Β΄
Παρελθόν, παρόν και μέλλον της Ιεράς Μονής Παναχράντου

Διαμαντής Μπασαντής (Ph.D.)
δημοσιογράφος-συγγραφέας
Ιστορία, παράδοση και μύθος

Νίκος Βασιλόπουλος (DPLG)
αρχιτέκτονας-ερευνητής
Αποτυπώματα της Μονής στο διάβα του χρόνου

Σταμάτης Μ. Καμπάνης (Ph.D.)
συγγραφέας
Η Μονή Παναχράντου στα χρόνια της πειρατείας

Κωνσταντίνος Γκιώνης
ναύαρχος ε.α.
Εδραίωση και προσφορά της Μονής Παναχράντου στα νεότερα χρόνια

Αρχιμ. Ευδόκιμος Φραγκουλάκης
Καθηγούμενος Ιεράς Μονής Παναχράντου
Επιλογική προσλαλιά

ΤΡΙΤΗ 30 ΙΟΥΛΙΟΥ 2013, 19.00
Θερινός κινηματογράφος - Χώρα Άνδρου

Χορηγός επικοινωνίας: ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG

Χορηγοί αφιερώματος: ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ - ΚΤΗΜΑΤΟΜΕΣΙΤΙΚΟ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Αποτυπώματα στο διάβα του χρόνου

Του
Νίκου Βασιλόπουλου

Τα γραπτά στοιχεία

■ Ο Δ. Πασχάλης καταγράφει απλώς τον θρύλο για την ίδρυση της Μονής Παναχράντου χωρίς την αποκαλυπτική διάθεση που συνήθως τον διακρίνει. Ο θρύλος αυτός δημιουργήθηκε από έγγραφο που αντιγράφηκε στην Κωνστ/πολη σε άγνωστη εποχή από άγνωστο συγγραφέα, από άγνωστη πηγή.

■ Ο Δ. Πολέμης δεν δίνει καμία σημασία στον θρύλο αυτό θεωρώντας τον καθαρή μυθοπλασία και πιστεύει ότι η Μονή εγκαθιδρύεται το έτος 1602.

■ Το 2006 ο Η. Κολοβός μεταφράζοντας οθωμανικά έγγραφα για την Άνδρο ανακαλύπτει πως οι Οθωμανοί κατά τον 16ο και 17ο αι. όταν το κράτος τους λειτουργούσε με αυστηρότητα απαγόρευαν την ανέγερση εκκλησιών και μονών και ήταν απόλυτοι ως προς αυτό. Επέτρεπαν μόνον την επισκευή μονών ή εκκλησιών σε κατάσταση ερειπώσεως αρκεί τα επισκευαζόμενα να μην υπερέβαιναν σε ύψος τα παλαιότερα. Για κάθε επισκευή ή ανακατασκευή απαραίτητη ήταν απαρεγκλίτως η άδεια του τούρκου Καδή. Μετά το 1700 το τουρκικό κράτος εμφανίζει στοιχεία παρακμής οπότε και η εφαρμογή των νόμων παρακάμπτεται με δωροδοκίες γεγονός που θα επιτρέψει την αυξανόμενη ναοδομική δραστηριότητα των ορθοδόξων.

■ Επιπλέον των ανωτέρω είναι γνωστό ότι οι Φράγκοι μετά την κατάκτηση της Άνδρου 1207 κατέσχεσαν όλη την περιουσία της Ορθόδοξης Επισκοπής και των μονών, απέπεμψαν τον Ορθόδοξο Επίσκοπο Άνδρου και αποστέρησαν τις μονές από την έγγεια ιδιοκτησία τους. Άγνωστο παραμένει εάν έδιωξαν και τους μοναχούς αλλά βέβαιο είναι ότι καταδίκασαν σε αφανισμό τις μονές της Άνδρου. Έτσι μετά από 360 ολόκληρα χρόνια Λατινοκρατίας μόνον ερείπια απέμεναν στη θέση τους. Γνωρίζοντας την απόλυτη απαγόρευση των Φράγκων στα 360 αυτά χρόνια για ανέγερση οποιουδήποτε ορθοδόξου κτίσματος, αλλά και την απαγόρευση των Τούρκων από το 1579 και μετά για ανέγερση νέων μονών αυτονόητο είναι το συμπέρασμα ότι οι περισσότερες ανακαινίσεις που άρχισαν περί το 1600 αφορούσαν παλαιές ερειπωμένες ορθόδοξες μονές, ήτοι βυζαντινά μοναστήρια, από τα οποία η Άνδρος είχε αρκετά.

Τα αρχιτεκτονικά στοιχεία

■ Οι εξωτερικές τοιχοποιίες των τειχών της Μονής είναι αφενός παχύτατες (άνω των τριών μέτρων) και αφετέρου παλαιότατες με χρονική απόσταση κατασκευής αιώνων, σε σχέση με τις αντίστοιχες της Μονής της Αγίας, που ανεγέρθηκε λίγο πριν το 1571. Υπάρχουν στοιχεία κτισίματος σε μερικά σημεία των θεμελίων της Μονής από αρκετά πρώιμους Βυζαντινούς χρόνους.

■ Επιπλέον η είσοδος με την πύλη του πρώιμου τμήματος της Μονής είναι αντίγραφο της εισόδου του Κάτω Κάστρου με την στοά στηριζόμενη σε τρείς καμάρες αλλά με πλήρη αντιστροφή των επί μέρους στοιχείων το εμπρός- πίσω και το δεξιό αριστερά. Ακριβώς όμοια είναι η άμυνα της εισόδου με ένα πύργο άνω της πύλης όπως ήδη έχει διαμορφωθεί στην οχυρωματική αρχιτεκτονική από τον 11ο ήδη αιώνα.

■ Η Μονή Παναχράντου παραμένει σχεδόν ακέραια όπως αρχικά κατασκευάστηκε έχοντας απλώς ελαφρά ψηλώσει και επεκταθεί. Είναι το μοναδικό βυζαντινό μοναστήρι της Άνδρου που διασώθηκε χωρίς σοβαρές μετατροπές μετά την επανίδρυσή του.

Τα ιστορικά στοιχεία

■ Η μονή Παναχράντου βρισκόταν μέσα σε ένα από τα δώδεκα τιμάρια της Άνδρου το οποίο ξεκινούσε από τον κάβο Σταρά και προχωρούσε προς ΝΔΔ περιλαμβάνοντας τα σημερινά χωριά (με βόρειο όριο τον κάμπο του Παραπορτίου) Λειβάδια, Βραχνού, Λαδινού, Φάλικα, Κουρέλι, Σασά, Αλάδου, Ζαγανιάρι και έφθανε δυτικά μέχρι την Ζαγορά προχωρούσε νοτιοανατολικά με την Φώκια τον Μελακώνα, τον Φούρνο και την Αμμουδαριά. Περιελάμβανε επίσης το Μέσα και Εξω Βουνί όλα τα Διποτάματα εώς την κορυφή όπου οι Στεφάνες και τα Κούρβουλα μέχρι την θάλασσα, κι από κει Β.Δ. έως τον Κάβο Σταρά. Μέσα σ'αυτό περιλαμβανόταν επίσης και οι σημερινοί οικισμοί του Μέσα, Έξω Βουνίου καθώς και του Συνετίου.

■ Το μέγα αυτό φέουδο ανήκε όπως φαίνεται μέχρι τα μέσα του 15ου αι στον Giannuli Da Corogna ο οποίος τότε εξαφανίζεται και πάντως στις αρχές του 16ου αιώνα φεουδάρχης είναι πλέον ο De Camila η De Camillo μία των δώδεκα μεγάλων φεουδαρχικών οικογενειών της Άνδρου Λατινικής προελεύσεως. Το 1566 απομακρύνεται ο τελευταίος Φράγκος ηγεμόνας από το νησί και η Άνδρος υπό Τουρκική επικυριαρχία υπάγεται στον πορτογαλοεβραίο τραπεζίτη της Κωνσταντινούπολης Ιωσήφ Νάσι ο οποίος νοικιάζει το νησί και αποδίδει τους φόρους στους Οθωμανούς. Οι De Camila προσπαθούν να σχοινοβατήσουν μεταξύ των ομοδόξων τους αλλά των Εβραίων και των Τούρκων και των Ορθοδόξων που έχουν εν τω μεταξύ επανεγκατασταθεί με την σαφή υποστήριξη των Οθωμανών στην Άνδρο. Ο De Camila λοιπόν ανεγείρει και δωρίζει τον καθολικό ναό της Αγ. Αικατερίνης (κάτω του νεκροταφείου) στην Καθολική Επισκοπή, η οποία μόλις έχει απολέσει με την σειρά της την περιουσία της υπέρ της Ορθοδόξου Επισκοπής, αλλά και Τούρκων ιδιωτών. Συνάμα επιτρέπει την επανίδρυση και ανακατασκευή της παλαιά βυζαντινής Μονής Παναχράντου. Και το πράττει όπως ακριβώς έκαναν οι μεγάλοι άρχοντες - βενετοί υπήκοοι - της Κρήτης στις ορθόδοξες μονές επιβάλλοντας το οικόσημό του στο μαρμάρινο περιθύρωμα της εκκλησίας της Μονής. Ο θυρεός είναι μοναδικός, με χρονολογία 1602 με τρία τριαντάφυλλα στο κάτω μέρος του μεταλλίου και ένα σταυρό στο ανώτερο.

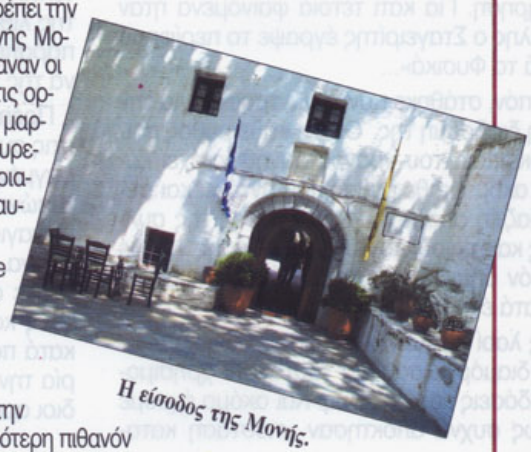

Η είσοδος της Μονής.

■ Την ίδια εποχή και ίσως λίγο πρωτύτερα οι De Camila κτίζουν το γεφύρι της Στοιχειωμένης και κατασκευάζουν δρόμο από το γεφύρι και προς το εσωτερικό του τιμαρίου τους, ενώ από την άλλη πλευρά επιδεικτικά δεν υπάρχει παρά ένα ταπεινό μονοπάτι προς Μεσαριά και Κάτω Κάστρο. Μετά την αναβίωση της Μονής το 1602 οι μοναχοί για γρηγορότερη πιθανόν κάθοδο προς Μεσαριά κατασκευάζουν (το γνωστό) μονοπάτι που φθάνει ακριβώς δίπλα στο γεφύρι ώστε να επωφεληθούν της χρήσεώς του. Στη συνέχεια η Μονή αναπτύσσεται ιδιοκτησιακά κατά κανόνα εντός των ορίων του πάλαι ποτέ τιμαρίου των De Camila. Οι De Camila εξαφανίζονται με τραγικό τρόπο από την Άνδρο το 1634 κυνηγημένοι από τους Οθωμανούς.

Μαρμάρινο αποτύπωμα από νεότερη ανακαίνιση της Μονής το 1794.

Το μαρμάρινο αποτύπωμα πάνω από την είσοδο του καθολικού όπου εμφανίζεται η ανακαίνιση της Μονής την περίοδο των De Camila το έτος 1602.

Άποψη της Μονής Παναχράντου το 1957. Αντιθέτως με ότι πιστεύεται σήμερα η Μονή Παναχράντου στην μακρά ιστορία της δεν ήταν ποτέ λευκή. Αντιθέτως όλα τα μοναστήρια στις Κυκλάδες και στην Άνδρο ήταν πάντα εξωτερικά ντυμένα με πέτρα. Ένας από τους λόγους ήταν για να μην είναι εύκολα ορατά από τους πειρατές. Εμείς συνηθίσαμε το λευκό χρώμα που επιβλήθηκε με διάταγμα στα τέλη της δεκαετίας του 1930.

Η Μονή Παναχράντου το 1960.

Η ανακαινισμένη είσοδος στον προαύλιο χώρο της Μονής.

Το ανακαινισμένο καθολικό και το προαύλιό του.

Η διαχρονική εθνική προσφορά της Ιεράς Μονής Παναχράντου

Του

† Σύρου & Άνδρου ΔΩΡΟΘΕΟΥ Β΄

Προπύργιο της Επανάστασης, φάρος αειφεγγής πορείας πνευματικής καί εστία κοινωνικής ευποιΐας τηλαυγής, η Ιερά Μονή Παναχράντου-Αγίου Παντελεήμονος Άνδρου, αποτελεί Πανανδριακό καί Πανελλήνιο σέμνωμα και της Ορθοδοξίας πολύτιμο σέβασμα, μνήμης Ιστορικής ασφαλή κιβωτό, αρτοφόριο πίστης πνευματικό και προπύργιο εθνικών αγώνων διαχρονικό.

Παναχραντινοί Μοναχοί ήταν οι πρώτοι κήρυκες της Εθνικής Παλιγγενεσίας στο νησί, Παναχραντινός μοναχός ήταν και ο Μητροπολίτης Τζίας και Θερμίων Νικόδημος Ρούσσος, που ευλόγησε τη σημαία της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία, από το Δημήτριο Υψηλάντη, τον Φεβρουάριο του 1821. Και δεν χρηματοδότησε μόνο τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας, αλλά και στις μετέπειτα Εθνικές περιπέτειες και δοκιμασίες, η Ιερά Μονή Παναχράντου έδωσε το στίγμα της εθνικής και κοινωνικής της ευθύνης.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την έλευση 1.500.000 προσφύγων στην Ελλάδα, παραχώρησε για τη στέγαση και την αποκατάστασή τους όλα τα κτήματα, που διέθετε εκτός Άνδρου, και τα μισά, απ' όσα κατείχε στο νησί, ενώ στα χρόνια της Γερμανικής Κατοχής έσωσε πολλά από τα γύρω χωριά από τον υποσιτισμό και το θάνατο!

Και σήμερα, σε μέρες δύστηνες και χαλεπές, πνευματικής και υλικής ξηρασίας, η Ιερά Μονή Παναχράντου, υπό την πεπνυμένη και ευδόκιμη Ηγουμενία του Αρχιμ. Ευδόκιμου Φραγκουλάκη και της περί αυτόν Μοναστικής Αδελφότητας, συνεχίζει τη μακραίωνη διακονία της προς το Γένος και την Εκκλησία, προσφέροντας απλόχερα και αφειδώλευτα «ποτήριον ύδατος» εθνικής και θρησκευτικής αυτογνωσίας.

Ξεκίνημα από την πλατεία Γηροκομείου της Χώρας για την γιορτή του Αγίου Παντελεήμονα, 1935.

Η αδελφότητα το 1890.

Ο Μητροπολίτης Φιλάρετος ανεβαίνει στη Μονή με μουλάρι, 1960...

Ο Ηγούμενος Γρηγόριος και η αδελφότητα το 1935.

Η γιορτή του Δεκαπενταύγουστου, 1960.

Από το Βυζάντιο στην απελευθέρωση

Του

Σταμάτη Μ. Καμπάνη

Πατριαρχικό σιγίλιο του Οικουμενικού Πατριάρχη του 18ου αιώνα (Σεπτέμβριος 1793) για την Ιερά Μονή Παναχράντου Άνδρου.

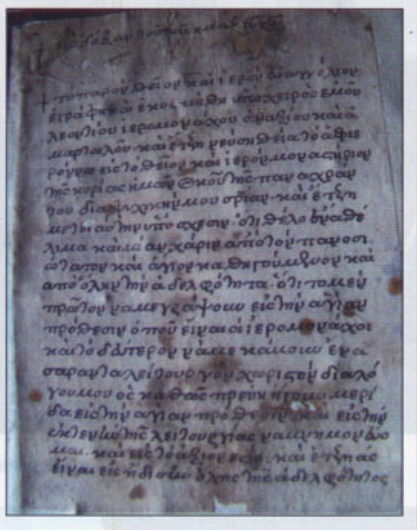

Χειρόγραφο ευαγγέλιο του 10ου αιώνα.

Ευαγγέλιο του ιερομονάχου Λεοντίου διακοσμημένο περίτεχνα στο εξωτερικό του, 1699.

Αν αναζητήσουμε το πνευματικό και γεωγραφικό κέντρο βάρους της Άνδρου σίγουρα θα το βρούμε στο μοναστήρι της Παναχράντου. Υπάρχουν τόποι που εστιάζουν και συμπυκνώνουν το φως, τόποι ένθεοι, τόποι ανάτασης και αγιοσύνης. Ένας τέτοιος τόπος είναι και αυτός που είναι κτισμένος το μοναστήρι της Παναχράντου.

Εκεί πάνω ο άνθρωπος μπορεί να διαλογιστεί, να προσευχηθεί και να φωτιστεί. Είναι βέβαιο πως εκεί θα πρέπει να υπήρχε πάντοτε εστία φωτός. Όμως η ίδρυση της μονής θα πρέπει να αναζητηθεί στον 10ο αιώνα όπου σύμφωνα με τον θρύλο ιδρύθηκε από τον Νικηφόρο Φωκά αφού αυτός είχε ανακτήσει την Κρήτη από τους Σαρακηνούς (960 μ.Χ.).

Όμως δεν αποκλείεται σε αυτόν τον τόπο να βρέθηκε ο φιλόσοφος του Βυζαντίου Λέων ο Μαθηματικός ο οποίος έζησε στην Άνδρο ως μοναχός 10 χρόνια (820-830 μ. Χ.). Ίσως κάποιο μοναστήρι ή ασκητήριο να προϋπήρχε εκεί και σε αυτό το μέρος να εμπνεύστηκε και να δημιούργησε το αρμόνιο, αλλά και τον μηχανικό «μαγικό πλάτανο».

Στα χρόνια της χρυσής εποχής του Βυζαντίου (960-1204) το μοναστήρι γνώρισε μεγάλη άνθιση μαζί με την οικονομία της Άνδρου η οποία εκείνη την εποχή στηριζόταν κυρίως στην μεταξοβιοτεχνία. Στα χρόνια των Φράγκων (1204-1566), που ακολούθησαν το μοναστήρι αγωνίστηκε να επιβιώσει. Και επιβίωσε. Κατά την περίοδο της οθωμανικής επικυριαρχίας (1566-1821) άρχισε σιγά-σιγά να ανακτά την σπουδαιότητα και την αίγλη μέχρι του σημείου που έγινε έδρα των επισκόπων της Άνδρου. Μετά την επανάσταση αποτέλεσε πνευματικό κέντρο και τόπο προσκυνήματος.

Ο πατήρ Ευδόκιμος Φραγκουλάκης, ο πατήρ Νικόλαος Ιωαννίδης και ο παπα-Γιάννης Στάμου στην Μονή, 2012.

Η δύναμη της πίστης

Του

Διαμαντή Μπασαντή

Ήταν στα μέσα της δεκαετίας του 1960, παιδάκι, όταν ανέβηκα πρώτη φορά στη Μονή Παναχράντου στη γιορτή του Αγίου Παντελεήμονα. Με ξύπνησε η θεία μου στις 4 το πρωί. Αγουροξυπνημένος βγήκα στο κεφαλόσκαλο του σπιτιού του θείου Πέτρου στα Λειβάδια. Κι έμεινα να κοιτώ, πρώτη φορά στη ζωή μου, τον γαλαξία να απλώνει στο νυχτερινό θόλο.

Ξεκινήσαμε κατά τις 4.30 για το μοναστήρι με τα πόδια. Γύρω σκοτάδι. Προχωρούσαμε στον ποταμό με έναν φακό. Σύντομα στο μονοπάτι βρέθηκαν και άλλοι που βάδιζαν για τον ίδιο προορισμό. Σφυρίζοντας, φωνάζοντας, συζητώντας. Πριν το Αλαδινού το μονοπάτι άρχισε να ανηφορίζει απότομα στα Φάλικα. Γύρω ρόδιζε η αυγή. Η άνοδος μου φάνηκε ατέλειωτη.

Όταν φτάσαμε είχε ξημερώσει για τα καλά. Ξέφυγα κι άρχισα να εξερευνώ τον χώρο. Σε πολλά σημεία το μοναστήρι έδειχνε παλιό, παραμελημένο, κατεστραμμένο. Όταν τέλειωσε η λειτουργία καθίσαμε να φάμε σε ένα δωμάτιο που κατέληγε σε ένα μισογκρεμισμένο εξωτερικό τοίχο. Πλησίασα στην άκρη προσεκτικά βλέποντας την πανοραμική θέα της κοιλάδας των Λειβαδίων, τη Χώρα, το λιμάνι, τη θάλασσα. Κάτω η Μεσαριά κι απέναντι οι Στραπουργίες και το Υψηλού. Μαγεμένος χάζευα επί ώρα το υπέροχο θέαμα. Ήταν σα να έβλεπα την Άνδρο από αεροπλάνο...

Ξεκινήσαμε την επιστροφή κατά τις 12.00. Ο κατήφορος ήταν πιο γρήγορος. Έκτοτε εκείνες οι πρώτες εικόνες με ακολούθησαν σε όλη τη ζωή μου. Έτσι έγινε το Μοναστήρι της Παναγιάς σημείο αναφοράς για το πατρικό νησί.

Τα χρόνια πέρασαν. Μεγάλωσα. Με το άνοιγμα του δρόμου άρχισα πάλι να επισκέπτομαι το μοναστήρι. Και πράγμα περίεργο κάθε φορά που έφτανα εκεί ένοιωθα κάτι από τη χαρά και τη μαγεία εκείνης της πρώτης άφιξης. Με κάθε ευκαιρία ανέβαινα και συχνά έφερνα επισκέπτες ή τα παιδιά μου. Ήθελα να μοιραστώ και με άλλους την χαρά της επίσκεψης.

Με τον καιρό γνώρισα τον πατέρα – Ευδόκιμο. Τον μοναδικό μοναχό της Μονής επί πολλά χρόνια. Και σιγά-σιγά άρχισα να νοιώθω πως η Μονή Παναχράντου και ο Ευδόκιμος ήταν ένα και το αυτό. Άρχισα πια να ανεβαίνω μερικές φορές μόνο για να χαιρετήσω τον Ευδόκιμο. Ακάματο φύλακα μιας παράδοσης χαμένης πίσω στον χρόνο...

Από όλες τις συναντήσεις μας δύο δείχνουν κάτι από την προσωπικότητα και τη θέληση του σπάνιου αυτού ανθρώπου. Η πρώτη πριν χρόνια. Ήταν ένα ζεστό καλοκαιρινό μεσημέρι. Έφτασα ως εκεί με τα παιδιά. Ήμασταν κουρασμένοι και ατημέλητοι. Βρήκαμε τον Ευδόκιμο μόνο να δίπλα στην πηγή. Ενθουσιάστηκε που μας είδε. Καθίσαμε ώρα. Ήταν ανθρώπινος, απλός, γήινος. Αλλά και τόσο διαφορετικός και μοναδικός. Φεύγοντας μας ξεπροβόδισε λέγοντας: «Η πόρτα είναι ανοικτή. Να έρχεστε όπως και να είστε. Φτάνει να έρχεστε»... Η δεύτερη ήταν μια κρύα άνοιξη. Με το που με είδε άρχισε να λέει πως με είχε ακούσει στο ραδιόφωνο της Εκκλησίας της Ελλάδος. Με εξέπληξε. Και μου εξομολογήθηκε: «Τι να κάνω; Είμαι μόνος. Όλη μέρα έχω το ραδιόφωνο της Εκκλησίας για συντροφιά. Τα ακούω όλα»...

Από τότε έχουν περάσει χρόνια. Δίπλα πλέον στον πατέρα – Ευδόκιμο υπάρχουν και δύο νεώτεροι μοναχοί. Ο Αέτιος και ο Φιλάρετος. Όμως, η φιλοξενία συνεχίζει να είναι πάντα ένθερμη και εγκάρδια. Το κλίμα είναι πάντα οικείο και παρηγορητικό. Και κάθε φορά που φτάνω εκεί πάνω είναι σα να επιστρέφω στον μακρινό και ανέσπερο τόπο της παιδικής μου ηλικίας. Τότε που ο κόσμος έμοιαζε απέραντος. Κι εγώ το έσκαγα από τη θεία Ειρήνη για να κοιτάξω από ψηλά την Άνδρο και το Αιγαίο...

Τα τελευταία χρόνια είδα το παλιό μοναστήρι να αλλάζει. Τα γκρεμισμένα μέρη του επιδιορθώθηκαν. Οι τοίχοι αναστυλώθηκαν. Χάρη στην αέναη προσπάθεια του Ευδόκιμου βρέθηκαν και ιδιώτες χορηγοί. Έτσι ένα σημαντικό τμήμα βελτιώθηκε. Τελευταία απόκτησε και σύγχρονη πρόσβαση. Η Μονή άρχισε να αποκτά κάτι από την πέτρινη εξωτερική όψη που είχε για αιώνες, η οποία χάθηκε όταν επιβλήθηκε με κυβερνητικό διάταγμα στα τέλη της δεκαετίας του 1930 το λευκό επίχρισμα.

Όμως συμβαίνει με όλα τα κτίσματα το μοναστήρι ανακαινίζεται ακόμα μια φορά. Ακολουθεί την εποχή και τις ανάγκες της. Αυτό συνέβαινε πάντα. Αυτό συμβαίνει και τώρα. Τα κτίσματα είναι δημιουργήματα των ανθρώπων. Προσαρμόζονται κι αυτά στις ανάγκες των καιρών. Αλλά και στην προσωπικότητα αυτών που τα κατοικούν. Και συχνά προσαρμόζονται και σε κάποιες ανάγκες και αυτών που τα επισκέπτονται.

Εδώ και έξι δεκαετίες η Μονή Παναχράντου και ο πατήρ-Ευδόκιμος έχουν συμπορευτεί. Το μοναστήρι έχει ταυτιστεί με την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα του. Άντεξε μαζί του στον χρόνο. Ανακαινίστηκε επειδή το θέλησε αυτός. Εξελίχθηκε επειδή το πίστεψε αυτός. Σήμερα η Μονή αποτυπώνει με τον τρόπο της την θέληση, αλλά και την πίστη του Ευδόκιμου. Αλλά και η Άνδρος έχει αποτυπωμένο πάνω της κάτι από τη θέληση, την πίστη και τη δράση, αυτού του αεικίνητου Κυκλαδίτη, ο οποίος με την παρουσία και την προσφορά του επί τόσες δεκαετίες χάραξε το νησί μας γεμίζοντας μας μνήμες και συναισθήματα...

Ευθυτενής στη νέα είσοδο της Μονής, 2013.

Ο πατήρ-Ευδόκιμος την πρώτη μέρα της χειροτονίας του το 1956.

Οι μοναχοί Ευδόκιμος και Λεόντιος το 1959 συνδέουν τον αγωγό για να έρθει το νερό στη Μονή.

Οι μοναχοί Ευδόκιμος και Χριστόδουλος ανεβαίνοντας στη Μονή με γαϊδουράκι, 1960.

Ο πατήρ-Ευδόκιμος το 1965.

Μαγείρεμα μακαρονάδας.

Με επισκέπτες στα σκαλιά του μοναστηριού.

Πατήρ-Ευδόκιμος Φραγκουλάκης. Ένας αεικίνητος κυκλαδίτης, πάντα πρόσχαρος και φιλόξενος, πάντα ανθρώπινος και παρήγορος...

Με την ευγενική υποστήριξη της εφημ. «ΑΝΔΡΙΑΚΗ». Χορηγοί αφιερώματος: ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ – ΚΤΗΜΑΤΟΜΕΣΙΤΙΚΟ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ